

วัตถุประสงค์ของการลงโทษอาญาและการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ

2.1 ความหมายของโทษอาญา

ความหมายของโทษอาญาโดยทั่วไปนั้น มีผู้ให้ความเห็นแตกต่างกันซึ่งพอจะสรุปได้เป็น

3 ความเห็นด้วยกันคือ

ความเห็นแรก เห็นว่าโทษอาญาจะต้องประกอบด้วยสาระสำคัญคือ¹

1. โทษจะต้องก่อให้เกิดความทุกข์หรือผลร้ายอย่างอื่น
2. โทษจะต้องใช้ต่อผู้กระทำผิดกฎหมาย
3. โทษจะต้องมีขึ้นเมื่อมีการกระทำผิดกฎหมาย
4. โทษจะต้องเป็นวิธีการซึ่งคนใดคนหนึ่งนอกจากตัวผู้กระทำผิดนำมาใช้
5. โทษจะต้องเกิดจากผู้มีอำนาจที่จะทำให้เกิดผลร้ายนั้นขึ้นมาได้

จะเห็นได้ว่าความเห็นแรกนั้นเป็นการพิจารณาความหมายของโทษอาญา โดยดูจากเนื้อหาภายนอกแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น

ความเห็นที่สอง เห็นว่าโทษอาญาจะต้องประกอบด้วยสาระสำคัญคือ²

1. โทษเป็นผลร้ายซึ่งรัฐนำมาใช้แก่ผู้กระทำผิด
2. โทษมีขึ้นเมื่อมีการกระทำผิดกฎหมาย

¹H.L.A. Hart, Punishment and Responsibility, (London: Oxford University Press, 1982), pp. 4-5.

²Johannes Andenaes, The General Part of the Criminal Law of Norway, (London: Sweet & Maxwell Limited, 1965), pp. 8-11.

3. โทษเป็นผลร้ายเพื่อให้ผู้กระทำผิดเข้าใจว่าได้รับจากรัฐโดยตรง

จะเห็นได้ว่าความเห็นที่สองนี้เป็นการพิจารณาความหมายของโทษอาญา โดยนำเรื่อง เจตนาการใช้โทษอาญาของผู้มีอำนาจเข้ามาพิจารณาด้วย

ความเห็นที่สาม เห็นว่าโทษอาญาคือการตอบสนองของสังคมซึ่งมีสาระสำคัญคือ³

1. โทษจะต้องเกิดขึ้นเมื่อมีการกระทำผิดกฎหมาย
2. โทษจะต้องถูกกำหนดและใช้โดยผู้มีอำนาจ
3. โทษจะต้องเป็นผลร้ายต่อผู้กระทำผิด
4. โทษจะต้องเป็นผลร้ายซึ่งแสดงถึงการตำหนิผู้กระทำผิด

จะเห็นได้ว่าความหมายของโทษอาญาตามความเห็นนี้ ได้นำลักษณะภายในของโทษมา พิจารณาด้วย คือเป็นการตำหนิของสังคมแก่ผู้กระทำผิด

สรุปความหมายของโทษอาญาโดยทั่วไปจากความเห็น 3 แบบที่กล่าวมาแล้วนั้น แต่ละ ความเห็นเป็นการพิจารณาจากพื้นฐานความคิดที่ต่างกัน แต่หากจะพิจารณาความหมายของโทษ อาญาโดยพิจารณาจากสิ่งสำคัญ 3 ประการคือ ลักษณะของโทษอาญา การใช้โทษอาญา และ ธรรมชาติของโทษอาญา แล้วเราสามารถที่จะให้ความหมายของโทษอาญาได้ว่า⁴ "โทษอาญา" คือผลร้ายซึ่งผู้กระทำผิดได้รับเนื่องจากการฝ่าฝืนกฎหมายอาญาโดยผู้ซึ่งมีอำนาจให้ผลร้ายจะต้อง มีอำนาจตามที่กฎหมายกำหนด และผลร้ายที่ผู้กระทำผิดได้รับนั้นเป็นการตอบแทนการฝ่าฝืน กฎหมาย ซึ่งการตอบแทนนี้จะมีลักษณะตำหนิผู้กระทำผิดนั้น ในสหรัฐอเมริกา การคุมขังผู้ต้องโทษ ไว้ในที่อยู่อาศัย (House Arrest or Home Confinement) เกิดจากกฎหมายให้สิทธิผู้ต้อง

³ALF ROSS, On Guilt, Responsibility and Punishment (London: Stevens & Sons Limited, 1975), P. 36.

⁴สทนต์ รัตนไพจิตร, "วัตถุประสงค์ของการลงโทษ: ศึกษาเฉพาะประเทศไทย สมัย ใช้กฎหมายลักษณะอาญาและประมวลกฎหมายอาญา," (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 10.

โทษจำคุกในความผิดที่ไม่ร้ายแรงร้องขอต่อศาลเพื่อ เปลี่ยนโทษจำคุก เป็นการคุมขังไว้ในที่อยู่อาศัยแทน โดยศาลจะได้มีคำสั่งตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายกำหนดไว้และผู้ต้องโทษจะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขนั้น จึงสรุปได้ว่าการคุมขังผู้ต้องโทษไว้ในที่อยู่อาศัยเป็นโทษอาญาที่ลงแก่ผู้กระทำผิดตามความหมายดังกล่าวข้างต้น

2.2 ประวัติความคิดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษอาญา

วัตถุประสงค์ของการลงโทษอาญา มีวิวัฒนาการทางความคิดซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ยุคด้วยกันคือ⁵

1. ยุคก่อนสำนักคลาสสิก (Pre-classical School)
 2. ยุคสำนักคลาสสิก (Classical School)
 3. ยุคสำนักคลาสสิกใหม่ (Neo-Classical School)
 4. ยุคสำนักกิตาเลียน (Italian School)
1. ยุคก่อนสำนักคลาสสิก (Pre-classical School)

การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดของมนุษย์ในยุคเริ่มแรกทางประวัติศาสตร์ มีลักษณะเป็นการเรียกร้องความยุติธรรมตามธรรมชาติในลักษณะต่อต่อตา พันต่อพัน การเรียกร้องความยุติธรรมตามธรรมชาติเช่นนี้ ก่อให้เกิดการเรียกร้องที่ยืดเยื้อและแพร่ขยายลูกกลมจากบุคคลเป็นครอบครัวและเป็นชุมชนได้ ดังนั้นจึงเกิดระบบคนกลาง (Impartial third party) ขึ้นเพื่อทำการไกล่เกลี่ยตัดสินให้ฝ่ายถูกทำร้ายหรือที่ได้รับความเสียหายได้รับการชดใช้ความเสียหาย (expiation) ในสมัยกรีก ความคิดในเรื่องสังคม การเมืองและปรัชญารุ่งเรืองขึ้น ทางด้านการลงโทษก็เช่นเดียวกัน มีการถกเถียงกันว่าการลงโทษอย่างไรจึงจะยุติธรรมหรือพอเหมาะ และควรลงโทษผู้กระทำผิดเพื่อความประสงค์อะไร ดังเช่นความคิดของอริสโตเติล

⁵ Raymond Saleilles, The Individualization of Punishment, (New Jersey: Patterson Smith, 1968). pp. 20-25.

(Aristotle) ว่า การลงโทษจะต้องยุติธรรมได้สัดส่วนกับการกระทำผิด⁶ ในสมัยโรมัน นักปราชญ์โรมันได้รับแนวความคิดของกรีกด้านปรัชญา ความยุติธรรมและกฎหมายธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสำนักสโตอิก (Stoicism) ในเรื่องการลงโทษโดยมีแนวความคิดว่า ควรจำกัดการลงโทษไม่ให้มากเกินไปกว่าความเสียหายที่ได้รับ⁷

ในสมัยกลาง (Middle Age) แนวความคิดทางด้านคริสตศาสนาเข้าครอบงำความคิดอื่นหมด ในด้านการลงโทษก็เช่นเดียวกันถือว่าการกระทำผิดเป็นบาป ดังนั้นความประสงค์ในการลงโทษจึงเป็นการขจัดสิ่งชั่วร้ายเป็นการไถ่บาปต่อพระเจ้าเป็นผู้กระทำผิดเป็นผู้บริสุทธิ์ ทฤษฎีความประสงค์ของการลงโทษที่มีแนวความคิดเช่นนี้ เรียกว่าทฤษฎีไถ่บาป (Sin Theory) อย่างไรก็ตามลักษณะการลงโทษในสมัยกลางก็ยังเป็นการลงโทษซึ่งเป็นไปตามอำเภอใจของผู้ตัดสินและยังเป็นโทษที่ทารุณโหดร้ายอยู่ในตอนกลางของสมัยกลาง การครอบงำทางความคิดและความเชื่อโดยศาสนจักรไม่สามารถด้านความคิดใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ ยุโรปในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาและปฏิรูปอันเป็นสมัยต่อจากสมัยกลาง จึงเป็นช่วงระยะเวลาของการปฏิวัติความคิดและความเชื่อดั้งเดิม ในด้านการลงโทษก็มีการคัดค้านการลงโทษ ซึ่งเป็นไปตามอำเภอใจและทารุณโหดร้าย

2. ยุคสำนักคลาสสิก (Classical School)

สำนักคลาสสิกเกิดในตอนปลายศตวรรษที่ 18 ทั้งนี้เพื่อที่จะคัดค้านการลงโทษซึ่งเป็นไปตามอำเภอใจและทารุณโหดร้ายของผู้ตัดสิน การคัดค้านการลงโทษตามอำเภอใจและทารุณโหดร้ายนี้ เริ่มต้นจากความคิดของเบคคาเรีย (Cesare Beccaria) ชาวอิตาลีเขียนซึ่งเขียนหนังสือชื่อ On Crime and Punishment ในหนังสือนี้ได้วางหลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษและเหตุผลในการลงโทษเอาไว้โดยสรุปได้ว่า การลงโทษนั้นควรจะกระทำด้วยความมุ่งหมายอัน

⁶ John Lewis Gillin, Criminology and Penology, (London: D. Appleton-Century Company, 1935), p. 208.

⁷ วิจิตร ลุลิตานนท์, กฎหมายอาญา ภาค 1 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2507), หน้า 19.

สำคัญที่สุด คือ เพื่อป้องกันอาชญากรรมและเพื่อที่จะป้องกันมิให้การลงโทษผู้กระทำความผิดเป็นไปตามอารมณ์ของผู้ลงโทษ ฉะนั้นการลงโทษจึงจะต้องกระทำโดยเปิดเผยรวดเร็วและสมควรแก่ความจำเป็น โดยให้มีความหนักเบาเป็นไปตามส่วนแห่งความร้ายแรงของอาชญากรรมนั้น และโทษที่จะลงนี้ต้องเป็นโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายและด้วยความหนักเบาตามที่กำหนดไว้อย่างแน่นอนโดยกฎหมายด้วย นอกจากนี้เบกคาเรียก็มีเบนธัม (Jeremy Bentham) ชาวอังกฤษและคานท์ (Immanuel Kant) ชาวเยอรมัน โดยสรุปแล้วความคิดของสำนักคลาสสิกนี้ ต้องการที่จะจำกัดการลงโทษตามอำเภอใจและโหดร้าย

ความประสงค์ของการลงโทษตามสำนักคลาสสิกนี้ได้แยกออกเป็น 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีลงโทษให้สาสม (Retributive Theory) ซึ่งเห็นว่าการลงโทษควรมีความประสงค์เพื่อลงโทษให้สาสมแก่ความผิด หรือลบล้างความชั่ว ดังนั้นจึงต้องลงโทษผู้กระทำความผิดให้เท่าเทียมกันกับความผิดที่เขาได้กระทำขึ้น และทฤษฎีลงโทษเพื่อป้องกัน (Preventive Theory) ซึ่งเห็นว่า การลงโทษควรมีความประสงค์เพื่อเป็นการป้องกันสังคมโดยป้องกันมิให้บุคคลทั่วไปกระทำความผิดเหมือนผู้ถูกลงโทษหรือป้องกันเฉพาะมิให้ผู้กระทำความผิดคิดจะกระทำความผิดซ้ำเพราะกลัวโทษ

ผลจากความคิดของสำนักคลาสสิก ทำให้มีการลงโทษรุนแรงน้อยลงกว่าสมัยเดิม และลงโทษอย่างเสมอภาคและยุติธรรม สำนักคลาสสิกยึดถือความคิดทางปรัชญาของลัทธิเจตจำนงเสรี โดยเห็นว่าบุคคลมีเจตจำนงเสรีที่จะกระทำสิ่งใด ๆ ก็ได้ที่ตนเห็นสมควรและถูกต้องเป็นไปตามความพอใจของตนเอง โดยเหตุนี้มนุษย์จึงมีทางเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด และเมื่อมนุษย์มีทางเลือกมนุษย์จึงต้องรับผิดชอบต่อการกระทำนั้น ถ้าหากว่าตนเลือกกระทำในสิ่งที่ผิดกฎหมาย ลัทธิเจตจำนงเสรีเป็นพื้นฐานสำคัญของสำนักคลาสสิก

3. ยุคสำนักคลาสสิกใหม่ (Neo-classical School)

แนวความคิดของสำนักคลาสสิก ทำให้มีการลงโทษกันอย่างเคร่งครัด เนื่องจากว่าสำนักคลาสสิกเห็นว่าคนทุกคนมีเจตจำนงเสรีอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นผู้เยาว์ คนชรา คนวิกลจริต หรือบุคคลธรรมดา ดังนั้นเมื่อเขามีเจตจำนงเสรีเท่าเทียมกันแล้ว เขาจึงต้องรับผิดชอบในการกระทำอย่างเท่าเทียมกัน เหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ลงโทษอย่างเคร่ง

ครัด เนื่องจากว่า ตามความคิดของทฤษฎีป้องกัน เห็นว่าการลงโทษควรกระทำเพื่อประโยชน์ของสังคม และการลงโทษจะเป็นประโยชน์ต่อเมื่อป้องกันไม่ให้คนอื่นมากระทำความผิดอีก ดังนั้นแนวความคิดของทฤษฎีนี้จึงเห็นด้วยกับการลงโทษสูง จะเห็นได้ว่า ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ได้มีการลงโทษประหารชีวิตกันอย่างแพร่หลาย⁸ โดยเห็นว่าการลงโทษสูงสามารถข่มขู่ให้คนอื่นกลัวโทษได้ ดังนั้นสำนักคลาสสิกใหม่จึงเกิดขึ้นมาเพื่อคัดค้านความคิดของสำนักคลาสสิกเดิมในประเด็นทั้งสองนี้

สำนักคลาสสิกใหม่เกิดขึ้นมาในศตวรรษที่ 19 ซึ่งผู้นำทางความคิดคือ กิเซต์ (Guizot) และยูฟโฟร (Jouffro) ชาวฝรั่งเศส ความคิดของสำนักนี้ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับความคิดของสำนักคลาสสิกเดิม เพียงแต่ได้โต้แย้งความคิดของสำนักคลาสสิกเดิม 2 ประการคือ

1) สำนักคลาสสิกใหม่เห็นว่าคนทุกคนอาจมีเจตจำนงเสรีไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้นความรับผิดชอบในการกระทำของบุคคลจึงอาจไม่เท่าเทียมกันได้ เช่น ผู้เยาว์และผู้วิกลจริตย่อมมีเจตจำนงเสรีน้อยกว่าบุคคลธรรมดา เนื่องจากว่าการใช้เหตุผลและสติปัญญาของบุคคลเหล่านี้มีจำกัด ดังนั้นการลงโทษจึงต้องน้อยกว่าบุคคลธรรมดา

2) สำนักคลาสสิกใหม่เห็นว่า ความประสงค์ของการลงโทษควรจะประกอบกันทั้งความคิดของทฤษฎีลงโทษเพื่อให้สาสม ซึ่งเห็นว่าการลงโทษควรกระทำไปเพื่อความยุติธรรม โดยเท่าเทียมกับความผิด และความคิดของทฤษฎีลงโทษเพื่อป้องกัน ซึ่งเห็นว่าการลงโทษควรกระทำไปเพื่อเป็นเครื่องมือในการป้องกันสังคม ดังนั้นแนวความคิดของสำนักคลาสสิกจึงเห็นว่าการลงโทษจะต้องได้สัดส่วนกับความผิด และไม่รุนแรงเกินไปและยอมให้มีการลดโทษกันได้

ผลจากความคิดของสำนักคลาสสิกใหม่นี้จะเห็นได้ว่าประเทศต่าง ๆ มีการบัญญัติกฎหมายให้มีโทษขั้นสูงและขั้นต่ำในความผิดแต่ละความผิด เพื่อให้ผู้พิพากษาได้ใช้ดุลยพินิจลงโทษได้อย่างเหมาะสม

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 31.

4. ยุคสำนักอิตาเลียน (Italian School)

ในสมัยใหม่ ความเจริญทางวิทยาศาสตร์ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดความรู้สึกว่าการศึกษาและการเรียนรู้แบบวิธี empirical method มีความน่าเชื่อถือมากกว่าการคิดหาเหตุผลตามวิธีการทางตรรกวิทยาแบบสำนักคลาสสิก

ทางด้านอาชญาวิทยาและการลงโทษก็ได้เปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน กล่าวคือ แต่เดิมการศึกษาเรื่องการทำผิดและการลงโทษเป็นการศึกษาแบบใช้เหตุผลทางตรรกวิทยาเป็นพื้นฐาน แต่เมื่อเกิดขบวนการทางความคิดแบบ empirical method ก็ได้เน้นการศึกษาวิเคราะห์โดยอาศัยความรู้ทางวิทยาการและเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์มาเป็นวิธีการในการศึกษาว่าทำไมมนุษย์จึงกระทำความผิด และทำอย่างไรจึงจะทำให้มนุษย์เลิกกระทำความผิดเพื่อสังคมจะได้ปลอดภัย

ผลจากการศึกษาดังกล่าวทำให้เกิดความสงสัยว่า มนุษย์นั้นมีเจตจำนงเสรีตามความคิดของสำนักคลาสสิกจริงหรือ เพราะว่าถึงแม้จะลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างรุนแรงแล้วบางคนก็ยังกล้ากระทำความผิดซ้ำอยู่อีก และการกระทำผิดก็ไม่ได้น้อยลงไปกว่าการลงโทษโดยไม่รุนแรง แต่ถ้าหากลงโทษแล้วเหมาะสมกับตัวบุคคลเขาก็จะไม่กระทำความผิดซ้ำ ดังนั้น จึงเห็นว่าการลงโทษควรใช้วิธีการตัดแปลงตัวผู้กระทำความผิดเพื่อไม่ให้มากระทำความผิดซ้ำมากกว่า

ผู้ที่เป็นบุคคลสำคัญในสำนักอิตาเลียนนี้มี ลอมโบรโซ (Lombrozo) กาโรฟาโล (Garofalo) และเฟอริ (Ferri) ทั้งสามคนนี้เป็นชาวอิตาเลียน แนวความคิดของสำนักนี้หันเหจากแนวความคิดของสำนักคลาสสิกและสำนักคลาสสิกใหม่ซึ่งเชื่อในลัทธิเจตจำนงเสรีโดยสิ้นเชิง มาสนใจและเชื่อว่าการที่มนุษย์ประกอบอาชญากรรมหรือกระทำผิดกฎหมายนั้น เนื่องมาจากสาเหตุทางธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาเหตุหรือปัจจัยทางชีววิทยา (biological factor) แนวความคิดใหม่นี้ใช้การพิจารณาสังเกตและศึกษาจากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นมากกว่าแนวความคิดของสำนักคลาสสิกและสำนักคลาสสิกใหม่ ในเรื่องความประสงค์ของการลงโทษนั้นสำนักอิตาเลียนเห็นว่า ไม่สมควรที่จะลงโทษเพื่อให้สาสม เนื่องจากว่าการลงโทษแบบนี้ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมและไม่เห็นด้วยกับการลงโทษสูงตามทฤษฎีลงโทษเพื่อป้องกัน โดยเห็นว่า

การลงโทษสูงตามทฤษฎีลงโทษเพื่อป้องกันไม่มีผลในการป้องกัน เนื่องจากว่าบางคนถึงแม้จะถูก
ลงโทษสูงแล้วก็ยังคงทำความผิดซ้ำ และในประเทศซึ่งได้เพิ่มโทษให้สูงขึ้นก็ไม่ปรากฏว่า
อาชญากรรมได้ลดลงแต่อย่างใด ดังนั้นความประสงค์ของการลงโทษตามสำนักอิตาเลียนจึงเห็น
ว่าควรลงโทษเพื่อตัดแปลง ไม่ให้ผู้กระทำผิดมากระทำผิดซ้ำจะดีกว่า ทฤษฎีของสำนักอิตาเลียน
นี้จึงอาจเรียกได้ว่าทฤษฎีลงโทษเพื่อตัดแปลง (Reformative Theory)

ผลจากการศึกษาของสำนักอิตาเลียน ทำให้มีการพิจารณาถึงตัวผู้กระทำผิดกันมาก
ขึ้น โดยให้มีการลงโทษเหมาะกับตัวอาชญากรไม่ใช่เหมาะกับความผิด (punishment to fit
the criminal not the crime) นอกจากนี้ยังมีการคิดค้นวิธีการลงโทษซึ่งทำให้สามารถ
แก้ไขตัวผู้กระทำผิดมาใช้ ดังเช่นแนวความคิดในเรื่องการลงโทษที่ไม่มีการกำหนดระยะเวลา
(indeterminate sentence) หรือการคุมประพฤติ (probation) มาใช้ นอกจากนี้ยังมี
การปรับปรุงแก้ไขระบบเรือนจำและระบบการลงโทษให้เหมาะกับนักโทษมากยิ่งขึ้น

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าประวัติความคิดเกี่ยวกับความประสงค์ของการ
ลงโทษได้วิวัฒนาการไปเรื่อย ๆ ตามประวัติศาสตร์ วิวัฒนาการของความคิดเกี่ยวกับความ
ประสงค์ของการลงโทษแต่ละทฤษฎีย่อมมีอิทธิพลเหนือกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของแต่ละ
ประเทศ แล้วแต่ว่าเห็นด้วยกับความคิดใด

2.3 ทฤษฎีต่าง ๆ ว่าด้วยวัตถุประสงค์ของการลงโทษอาญาสมัยปัจจุบัน

ในทางตำราที่มีผู้แบ่งประเภทของทฤษฎีว่าด้วยวัตถุประสงค์ของการลงโทษอาญาออก
เป็นหลายประเภท⁹ เช่น ตำราของสหรัฐอเมริกา ส่วนมากจะแยกออกเป็น 3 ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎีลงโทษเพื่อให้สามสม (Retributive Theory)
2. ทฤษฎีลงโทษเพื่อป้องกัน (Preventive Theory)
3. ทฤษฎีลงโทษเพื่อตัดแปลง (Reformative Theory)

ส่วนตำราของเยอรมันและสแกนดิเนเวีย ส่วนมากจะแยกออกเป็นทฤษฎีการลงโทษ

⁹ สหณ รัตนไพจิตร, "วัตถุประสงค์ของการลงโทษฯ," หน้า 33-34.

เด็ดขาด (Absolute Theory) และทฤษฎีสัมพันธ์ (Relative Theory) สำหรับตำราของ อังกฤษส่วนมากจะแยกเป็นทฤษฎีการลงโทษเพื่อให้สาสม (Retributive Theory) และทฤษฎี อรรถประโยชน์ (Utilitarian Theory)

ประเสริฐ เมฆมณี ได้แยกทฤษฎีว่าด้วยวัตถุประสงค์ของการลงโทษออกเป็น 5 ทฤษฎี¹⁰ คือ

1. การลงโทษเพื่อตอบแทนแก้แค้นผู้กระทำผิด (Punishment as Retribution)
2. การลงโทษเพื่อข่มขู่ (Punishment as a Deterrent)
3. การลงโทษเพื่อชดเชยความผิดที่เกิดขึ้น (Punishment as an Expiation)
4. การลงโทษเพื่อตัดโอกาสการกระทำผิด (Punishment as Protection of Society or Incapacitation)
5. การลงโทษเพื่อปรุงแต่งแก้ไขผู้กระทำผิด (Punishment as a Means of Reformation)

กรับบ (Grupp) ได้เสนอทฤษฎีการลงโทษที่มีจุดมุ่งหมายรวม (Integrated or Inclusive Theory) ว่าทฤษฎีการลงโทษควรจะมีจุดมุ่งหมายรวมหลายอย่าง การตอบแทนแก้แค้น การป้องกันอาชญากรรม การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด และอื่น ๆ ล้วนเป็นจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดทั้งสิ้น การลงโทษจะต้องกระทำในลักษณะที่จะส่งผลให้ผู้กระทำผิดสามารถปรับตัวเข้าสู่สังคมได้ ขณะเดียวกันสังคมหรือประชาชนก็จะต้องรู้สึกว่าได้มีการลงโทษหรือปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดอย่างพอเหมาะพอควรแก้ความผิดที่เขาทำขึ้นแล้ว¹¹

¹⁰ประเสริฐ เมฆมณี, หลักทัณฑ์วิทยา (กรุงเทพฯ: บริษัทพิชการพิมพ์ จำกัด, 2523), หน้า 55-67.

¹¹Stanley E. Grupp, Theories of Punishment, (Bloomington: Indiana University Press, 1971), pp. 9-10.

ความขัดแย้งและแนวความคิดในการประสานความขัดแย้ง

ดังกล่าวมาแล้วว่าในทางตำราของแต่ละประเทศจะเรียกชื่อทฤษฎีว่าด้วยวัตถุประสงค์ของการลงโทษต่างกัน แต่ก็มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีหลัก 3 ทฤษฎีคือ ทฤษฎีลงโทษเพื่อให้สาสม ทฤษฎีลงโทษเพื่อป้องกัน และทฤษฎีลงโทษเพื่อตัดแปลง

เนื่องจากทฤษฎีทั้ง 3 นี้มีรากฐานจากแนวคิดที่ต่างกัน ผู้ที่เห็นด้วยกับทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งก็จะคัดค้านทฤษฎีอื่นและหาข้อสนับสนุนทฤษฎีของตัวเอง เช่น โต้แย้งว่าทฤษฎีลงโทษเพื่อให้สาสมเป็นการมองแต่ผลในอดีตไม่มองผลในอนาคต ไม่ยอมให้มีเหตุผลโทษหรือการอภัยโทษ และเป็นทฤษฎีที่ก่อให้เกิดปัญหาในการคำนวณโทษ ส่วนข้อโต้แย้งต่อทฤษฎีลงโทษเพื่อป้องกันคือไม่เกิดความยุติธรรมแก่ผู้กระทำผิดเพราะลงโทษรุนแรงไม่เหมาะสมกับตัวบุคคล และไม่สามารถป้องกันสังคมได้จริง สำหรับข้อโต้แย้งต่อทฤษฎีลงโทษเพื่อตัดแปลงคือไม่ยุติธรรมต่อผู้เสียหาย ไม่สามารถป้องกันสังคมได้ และการตัดแปลงเป็นเรื่องจากที่ไม่ได้ผลจริง

ความขัดแย้งในเรื่องวัตถุประสงค์ของการลงโทษเป็นความขัดแย้งในด้านรากฐานของกฎหมายอาญาว่าวัตถุประสงค์ของการลงโทษต้องการอะไร ต้องการความยุติธรรมหรือใช้ป้องกันสังคม ความขัดแย้งในด้านรากฐานนี้จะส่งผลไปยังเรื่องวิธีการ เพราะถ้าวัตถุประสงค์ต้องการความยุติธรรมวิธีการก็จะออกมาอย่างหนึ่ง เช่น การลงโทษต้องสาสมกับความผิดหรือถ้าวัตถุประสงค์ของการลงโทษต้องการป้องกันสังคมวิธีการก็จะออกมาอีกอย่างหนึ่ง เช่น การลงโทษจะต้องสูงมากกว่าความเขี้ยวอนใจให้กระทำผิด แต่ถ้าวัตถุประสงค์ของการลงโทษต้องการตัดแปลงตัวผู้กระทำผิดก็จะออกมาอีกอย่างหนึ่ง เช่น จะต้องลงโทษโดยไม่ให้เสื่อมเสียแก่คุณลักษณะประจำตัวของเขา¹²

มีนักทฤษฎีที่พยายามประสานความขัดแย้งระหว่างทฤษฎีทั้ง 3 ดังเช่น ฮอลล์ (Jerome Hall) รเดซีโนวิช (Leon Radzinowicz) ฮาร์ท (H.L.A. Hart) ซิลวิก (Helen Silvig) นักทฤษฎีเหล่านี้พยายามที่จะรวมทฤษฎีทั้ง 3 เข้าไว้ด้วยกัน เพราะการลงโทษแต่ละทฤษฎีต่างอ้างว่าทฤษฎีของตนเท่านั้นที่ถูกต้องแล้วสร้างวิธีการลงโทษขึ้นมา การอ้างเช่นนี้เสมือนกับการค้นหาสาเหตุของอาชญากรรม ซึ่งแต่ละคนยึดถือทฤษฎีของตนเท่านั้น ความจริงแล้ววัตถุประสงค์

¹²สทนต์ รัตนไพจิตร, "วัตถุประสงค์ของการลงโทษฯ," หน้า 79.

ประสงค์ของการลงโทษควรรวมทั้ง 3 ทฤษฎีไว้ด้วยกัน ทฤษฎีลงโทษเพื่อให้สาสมเราจะละเอียดเสียมิได้ เพราะใช้สำหรับทดแทนความผิดที่ทำมาแล้ว สำหรับทฤษฎีลงโทษเพื่อป้องกันและทฤษฎีลงโทษเพื่อตัดแปลงใช้ควบคุมเหตุการณ์ในอนาคต อย่างไรก็ตามเกอร์เบอร์และแมคคอนามี (Rudolf J. Gerber and Patrick D. McAnamy) ชี้ว่า การรวมทฤษฎีทั้ง 3 เอาไว้ด้วยกันนั้นจะทำให้ผสมกันโดยไม่มีข้อโต้แย้งไม่ได้ เนื่องจากว่ารากฐานของทฤษฎีทั้ง 3 ชัดกัน จึงไม่สามารถรวมกันได้ในทางตรรกวิทยา¹³

ทฤษฎีว่าด้วยวัตถุประสงค์ของการลงโทษแต่ละทฤษฎีต่างก็มีข้อดีและข้อเสียอยู่ในตัวเอง ถ้าหากว่ายึดถือทฤษฎีหนึ่งทฤษฎีใดเป็นหลักแล้ว ก็จะต้องละทิ้งข้อดีในทฤษฎีอื่นบางส่วน เกออร์ก ดามม์ (Georg Dahm) ชาวเยอรมันเห็นว่า มีความจำเป็นที่จะต้องนำทฤษฎีว่าด้วยวัตถุประสงค์ของการลงโทษมาประสานกัน ทั้งนี้เนื่องจากว่ามนุษย์เป็นวัตถุที่จะต้องรองรับคุณค่า 2 ชนิด ซึ่งต่างกันนั่นเอง คือ ในแง่หนึ่งจะต้องรองรับความยุติธรรม อีกแง่หนึ่งจะต้องรองรับสังคม การที่มนุษย์เป็นสิ่งที่ต้องรองรับคุณค่าทั้ง 2 อย่างซึ่งต่างกันนี้ หากว่าเรายึดถือทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งเพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงทฤษฎีอื่น ก็ทำให้วัตถุประสงค์ของการลงโทษนั้นไม่สมบูรณ์

ในการประสานความขัดแย้งของแต่ละทฤษฎี มีความจำเป็นที่จะต้องยึดถือทฤษฎีหนึ่งทฤษฎีใดเป็นหลัก แล้วนำทฤษฎีอื่นเข้ามาเสริม การที่ยึดถือทฤษฎีใดเป็นหลักก็แล้วแต่ว่าใครจะมองเรื่องวัตถุประสงค์ของการลงโทษว่าควรเน้นหนักไปในจุดใด ถ้ามองไปถึงผลในอดีตที่ได้กระทำมาแล้วซึ่งผู้กระทำผิดควรจะได้รับบทลงโทษก็ให้ทฤษฎีการลงโทษเพื่อให้สาสมเป็นหลัก แต่ถ้ามองไปถึงผลในอนาคตหลังจากมีการกระทำผิดก็ให้ทฤษฎีลงโทษเพื่อป้องกันและทฤษฎีลงโทษเพื่อตัดแปลงเป็นหลัก

แนวความคิดและทฤษฎีของกฎหมายอาญานั้นได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาหาได้ยุติอย่างที่เราคิดไว้ไม่ โทษ ทฤษฎีการลงโทษ และวิธีการต่าง ๆ ของกฎหมายอาญานั้นย่อมจะต้องเปลี่ยนแปลงและก้าวหน้าไปตามวิวัฒนาการของมนุษย์ แม้แต่ในหมู่นักนิติศาสตร์ต่าง

¹³ เรื่องเดียวกัน, น. 81-82.

ประเทศ ผู้ที่เราอาจถือได้ว่าเป็นต้นฉบับ และมีความชำนาญในด้านวิชาการของกฎหมายอาญา ก็มีได้หลายชิ้นที่จะค้นหาวิธีทางที่ดีเพื่อให้มนุษย์ในสังคมได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข¹⁴ ประธาน วัฒนวิชัย ได้กล่าวว่า¹⁵

การใช้มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมความประพฤติของบุคคลในสังคมใดก็ตาม มักจะประสบปัญหาในเรื่องความมุ่งหมายในการใช้มาตรการลงโทษว่าควรจะมีขอบเขตใด การเพิ่มบทลงโทษในกฎหมายให้รุนแรง หรือกำหนดโทษอย่างสูงไว้ในบางครั้งแทนที่จะเป็น ผลดีก็กลับก่อให้เกิดความเสียหายต่อเหยื่ออาชญากรรม กระทบกระเทือนต่อสังคมส่วนรวม และการบริหารงานยุติธรรมรวมทั้งหลักแห่งนิติธรรม

ในที่นี้ผู้เขียนมิได้สนับสนุนมาตรการการลงโทษสถานเบา หรือการลงโทษโดยมีวัตถุประสงค์เป็นการแก้แค้นทดแทนก็หาไม่ แต่การลงโทษควรก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมมากที่สุด การลงโทษควรมีความมุ่งหมายเพื่อ

1. คุ้มครองผู้กระทำความผิด หรือผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดมิให้ถูกแก้แค้นอย่างไม่เป็นทางการ หรือได้รับความทุกข์ทรมานเกินความจำเป็น
2. ให้อุคคลกระทำความผิดกฎหมายน้อยลง
3. ระบบการลงโทษควรก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานแก่ผู้กระทำความผิด หรือบุคคลอื่น น้อยที่สุด แต่บรรลุเป้าหมาย
4. ระบบการลงโทษควรกำหนดให้ผู้กระทำความผิดได้กลับตนเป็นคนดี โดยได้รับผลจากการกระทำของตน
5. เพื่อแสดงว่าสังคมรังเกียจความประพฤตินั้น

2.4 การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ

การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ หมายความว่า การใช้มาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดแบบอื่น ๆ แทนมาตรการการจำคุกผู้กระทำผิดไว้ในเรือนจำซึ่งอาจจะมีขึ้นได้

¹⁴ อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, "ร่างประมวลกฎหมายอาญาเปรียบเทียบว่าด้วยโทษและทฤษฎีการลงโทษ," วารสารกฎหมาย (ปีที่ 3 ฉบับที่ 1, เมษายน 2520), หน้า 53.

¹⁵ ประธาน วัฒนวิชัย, "แนวความคิดในการลงโทษ : การวิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา," วารสารนิติศาสตร์ (ปีที่ 12 ฉบับที่ 2, 2524), หน้า 18-19.

ก่อนที่ผู้กระทำผิดจะถูกจำคุกในเรือนจำ และอาจจะมีขึ้นภายหลังจากที่ผู้กระทำผิดได้ถูกคุมขังในเรือนจำแล้ว โดยถือว่าการจำคุกผู้กระทำผิดในเรือนจำเป็นมาตรการในการลงโทษ หรือปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดแบบหนึ่งซึ่งอาจจะ เป็นมาตรการที่เหมาะสมสำหรับผู้กระทำผิดบางประเภท เช่น ผู้กระทำผิดคดีอุกฉกรรจ์หรือผู้กระทำผิดประเภทต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นต้องมีการควบคุมไว้อย่างเข้มแข็งในเรือนจำเพื่อความปลอดภัยของสังคม แต่ในขณะเดียวกันการใช้มาตรการจำคุก อาจจะไม่เหมาะสมสำหรับผู้กระทำผิดบางประเภท เช่นผู้กระทำผิดครั้งแรกในคดีเล็กน้อย ซึ่งอาจจะปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านี้โดยใช้มาตรการอื่น ๆ แทนการจำคุกไว้ในเรือนจำจะเป็นผลดีต่อการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยในระยะยาวมากกว่า¹⁶

มาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำนั้น มีความหมายใกล้เคียงกับ "การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชน" (Community-Based Corrections) กล่าวคือ แทนที่จะปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในเรือนจำ ก็หันมาปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชนแทน การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชนนี้คือการที่ใช้มาตรการในการควบคุมและแก้ไขผู้กระทำผิดแบบต่าง ๆ ที่ได้กระทำในชุมชน โดยอาศัยทรัพยากรในชุมชนแบบต่าง ๆ เข้าช่วยในการแก้ไขผู้กระทำผิด¹⁷

การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำมีรูปแบบที่ใช้กันอยู่หลายรูปแบบ เช่น

1. การรอลงอาญาด้วยการคุมประพฤติ (Probation)

มาตรการนี้จะอยู่ในดุลยพินิจของศาลเมื่อเห็นว่าจำเลยมีความผิดจริง แต่ยังไม่สมควรที่จะลงโทษโดยการควบคุมตัวในเรือนจำ ก็จะให้มีการรอลงอาญาหรือภาคทัณฑ์ โดยอยู่ภายใต้การควบคุมประพฤติของพนักงานคุมประพฤติภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด และในระยะ

¹⁶ นที จิตสว่าง, "แนวความคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ," วารสารราชทัณฑ์ (ปีที่ 29 มกราคม-กุมภาพันธ์ 2524); 11-14.

¹⁷ Vernon Fox, Community-Based Corrections, (Englewood Cliffs. N.J. : Prentice-Hall, 1977), p. 1.

เวลาดังกล่าว หากผู้ถูกคุมประพฤติไม่กระทำผิดภายใต้เงื่อนไขคุมประพฤติหรือไม่กระทำผิดในคดีอาญาอื่น ๆ ก็จะมีโทษ แต่หากกระทำผิดเงื่อนไขก็จะถูกลงโทษตามที่รอลงอาญาไว้

2. การลงโทษปรับ (Fine)

มาตรการนี้มักจะใช้ในกรณีที่ทำความผิดเล็กน้อย เพื่อให้ผู้กระทำผิดเกิดความกลัวไม่กล้าที่จะกระทำผิดในลักษณะดังกล่าวซ้ำอีก ในบางกรณีการปรับนี้ก็เป็น การลงโทษเพื่อทดแทนการจำคุกด้วย การใช้โทษปรับส่วนมากจะใช้ในกรณีทำความผิดเล็กน้อยเกี่ยวกับการจราจร การว่างงาน ชุรกิจการเงิน เป็นต้น

3. การให้ชดใช้ค่าเสียหาย (Restitution)

มาตรการนี้แตกต่างจากการปรับในประเด็นที่ว่า การให้ชดใช้ค่าเสียหายผู้กระทำผิดจะต้องเป็นผู้ชดใช้ค่าเสียหายให้แก่บุคคลผู้ถูกประทุษร้ายนั้นโดยตรง ซึ่งในทางปฏิบัติมักจะใช้บังคับในกรณีความผิดนั้นเป็นความผิดอาญาที่เกี่ยวข้องกับความผิดทางแพ่งด้วย

4. การส่งตัวผู้ต้องขังไปควบคุมยังศูนย์ควบคุม (Attendant Centre)

ให้แก่ ผู้ต้องขังที่ไม่ชำระค่าปรับตามกำหนดเวลาภายใน 1 เดือน ผู้กระทำผิดเงื่อนไขการพักการลงโทษ หรือผู้กระทำผิดซึ่งศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าอาจถูกลงโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน ซึ่งการควบคุมตัวผู้ต้องขังไว้ในศูนย์ควบคุมนี้ มักจะเป็นการควบคุมในช่วงเย็น หรือในวันหยุด และมอบหมายให้ทำงาน หรือฝึกวิชาชีพตามความจำเป็น

5. การจำคุกในวันสุดสัปดาห์ หรือเป็นระยะ (Periodic Detention or Weekend Imprisonment)

เป็นวิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด วัยหนุ่ม หรือผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ที่ทำผิดในคดีไม่ร้ายแรง โดยการควบคุมตัวไว้ในสถานควบคุมเฉพาะวันเสาร์ อาทิตย์ และกำหนดให้ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับอย่างเคร่งครัด โดยให้ทำงานซึ่งอาจจะเป็นงานภายในสถานควบคุม เช่น การฝึกวิชาชีพ หรืองานภายนอกสถานควบคุม เช่น การทำความสะอาด หรือปรับปรุงสาธารณะสถาน เป็นต้น

6. การให้ผู้ต้องขังทำงานภายนอกเรือนจำ (Work Release Program)

เป็นการพิจารณาอนุญาตให้ผู้ต้องขังที่ได้รับโทษมาแล้วระยะหนึ่ง และยังมีเหลือโทษจำคุกต่อไปอีกไม่นาน หรือใกล้จะพ้นโทษ และมีความประพฤติดี ให้ออกไปอาศัยอยู่ที่ศูนย์เตรียมการปลดปล่อย (Pre-release Centre) เพื่อทดสอบชั่วระยะเวลาหนึ่ง เมื่อมีความประพฤติเป็นที่น่าเชื่อถือแล้วก็จะดำเนินการจัดหางานให้และส่งตัวไปยังศูนย์ทำงานก่อนปลดปล่อย (Work Release Centre) ซึ่งผู้ต้องขังจะต้องกลับมาพักที่ศูนย์นี้ภายหลังจากเลิกงานแล้วจนกว่าจะพ้นโทษ

7. การให้ผู้กระทำผิดทำงานสาธารณะแทนการลงโทษจำคุก (Community Services by Offenders)

มาตรการนี้เริ่มต้นจากประเทศอังกฤษในปี ค.ศ. 1972 กำหนดให้ลงโทษผู้กระทำผิดโดยการให้ทำงานแต่ไม่จ่ายค่าจ้าง และเป็นงานในลักษณะการบริการแก่ชุมชน โดยจะต้องเป็นความผิดเล็กน้อยหรือต้องโทษจำคุกระยะสั้น

8. การชะลอการฟ้อง (Suspended Prosecution)

เป็นมาตรการผลักดันให้ผู้กระทำผิดไปจากกระบวนการยุติธรรมในชั้นอัยการ โดยอัยการจะใช้ดุลยพินิจในการชะลอการฟ้องร้องผู้ต้องหาในคดีบางประเภท เมื่อเห็นว่าการฟ้องร้องจะมีผลเสียต่อตัวผู้ต้องหาหรือต่อสังคม และจะปล่อยผู้ต้องหาไปโดยมีเงื่อนไขให้ปฏิบัติ เช่น การคุมประพฤติภายในระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งหากว่าผู้ต้องหาไม่กระทำผิดเงื่อนไขอัยการก็จะไม่ส่งฟ้องผู้ต้องหานั้น แต่หากกระทำผิดอีกหรือทำผิดเงื่อนไขก็จะถูกฟ้องร้องในคดีที่รอฟ้องไว้และคดีที่ทำผิดใหม่อีก

9. บ้านกึ่งวิถี ((Half-Way Houses)

บ้านกึ่งวิถีเป็นสถานที่ที่ใช้ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดบางประเภทในชุมชน โดยมีลักษณะเป็นบ้านพักหรือศูนย์พักพิงที่ตั้งอยู่ในชุมชนของผู้ที่ศาลสั่งให้พักในบ้านกึ่งวิถีแทนการจำคุกในเรือนจำ โดยผู้ที่อยู่ในบ้านกึ่งวิถีจะออกไปทำงานหรือเรียนหนังสือได้ตามปกติ และต้องกลับเข้าไปบ้านกึ่งวิถีในตอนเย็นภายในระยะเวลาที่กำหนด

10. ทัณฑนิคม (Penal Colonies)

เป็นมาตรการอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นการจัดสถานที่ที่มีลักษณะคล้ายหมู่บ้านทั่วไป สำหรับให้ผู้ต้องขังที่มีความประพฤติดี เข้าไปอยู่อาศัย โดยสามารถนำครอบครัวเข้าไปอยู่ด้วย โดยจัดให้ผู้ต้องโทษที่อาศัยอยู่ทำการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ และจะให้ผู้ต้องขังมีสิทธิในที่ดินนั้น เมื่อพ้นโทษไปแล้ว ซึ่งสิทธินี้สามารถตกทอดไปยังทายาทได้อีกด้วย

11. การพักการลงโทษ (Parole)

การพักการลงโทษเป็นการปล่อยตัวผู้ต้องโทษออกจากเรือนจำก่อนครบกำหนดตามคำพิพากษา ภายใต้เงื่อนไขว่าผู้นั้นต้องประพฤติตนเป็นคนดี ในระหว่างระยะเวลาที่เหลือจนถึงวันพ้นโทษตามคำพิพากษา การพิจารณาพักการลงโทษโดยทั่วไปจะมีคณะกรรมการพักการลงโทษ (Parole Board) โดยผู้ต้องโทษต้องอยู่ภายใต้การคุมประพฤติและเงื่อนไขที่กำหนดไว้จนกว่าจะครบกำหนดโทษ

12. การลดวันต้องโทษจำคุก (Remission of Sentence)

การลดวันต้องโทษจำคุก เป็นมาตรการตอบแทนความประพฤติดีของนักโทษเด็ดขาดที่ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำและทัณฑสถาน ให้ได้รับการลดโทษจำคุกปลดปล่อยตัวออกไปก่อนครบกำหนดโทษ ภายใต้การคุมประพฤติและเงื่อนไขที่กำหนดจนกว่าจะครบกำหนดโทษ

13. การคุมขังผู้ต้องโทษไว้ในที่อยู่อาศัย (Home Incarceration or House Arrest)

คือการใช้ที่อยู่อาศัยของคนเพื่อวัตถุประสงค์ในการควบคุมผู้ต้องโทษแทนการควบคุมในเรือนจำ โดยการควบคุมไว้ในที่อยู่อาศัยนี้อาจเป็นการควบคุมตลอดเวลา หรือบางเวลา โดยให้ผู้ต้องโทษสามารถไปศึกษาไปทำงานหรือไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนไปทำงานเพื่อบริการชุมชน การควบคุมแบบนี้เป็นการใช้ปัจจัยของครอบครัวและสังคมของผู้กระทำผิดช่วยแก้ไขคั้งแปลงในระหว่างรับโทษ

14. การอภัยโทษ (Pardon)

เป็นกระบวนการพิจารณาปลดปล่อยหรือลดโทษแก่ผู้ต้องโทษ โดยประมุขแห่งประเทศหรือฝ่ายบริหารให้ผู้ต้องโทษได้รับการปลดปล่อยเป็นอิสระก่อนครบกำหนดโทษ หรืออาจไม่ต้องรับโทษจำคุกเลย ซึ่งนิยมใช้กันอยู่ 2 รูปแบบ คือ การอภัยโทษรายบุคคล กับการอภัยโทษเป็นคณะบุคคลหรืออภัยโทษหมู่

การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช่เรือนจำ มีเหตุผลสนับสนุนอยู่หลายประการ คือ¹⁸

1. เป็นการลดความแอ้ดัยค้ดเยียดในเรือนจำ

การนำมาตรการต่าง ๆ ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด โดยไม่ใช่เรือนจำมาใช้ จะช่วยลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำให้น้อยลง หากว่าสังคมไม่มีมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยวิธีอื่น นอกจากการลงโทษจำคุกในเรือนจำแล้วนั้น ก็หมายความว่าผู้กระทำผิดเกือบทั้งหมด จะถูกส่งตัวเข้าเรือนจำ ภาวะการณ์ดังกล่าว ถ้าดำเนินติดต่อกันไปเรื่อย ๆ ก็จะก่อให้เกิดความแอ้ดัยค้ดเยียดของผู้ต้องขังในเรือนจำ ซึ่งเป็นภาวะที่เรือนจำต้องรับภาระในการควบคุมผู้ต้องขังไว้ เกินกว่าขนาดความจุปกติของเรือนจำ

ความแอ้ดัยค้ดเยียดในเรือนจำ จะเป็นอุปสรรคต่อการบริหารงานเรือนจำเป็นอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะ เป็นในด้าน การควบคุมหรือในด้านการอบรมแก้ไขผู้ต้องขัง กล่าวคือ ในด้านการควบคุมผู้ต้องขังนั้น หากเกิดความแอ้ดัยค้ดเยียดของผู้ต้องขังในเรือนจำแล้ว จะเป็นอุปสรรคต่อการป้องกันการหลบหนีของผู้ต้องขัง การปกครองดูแลมิให้ผู้ต้องขังก่อความวุ่นวาย ตลอดจน การทำร้าย วิวาท หรือรังแกผู้ต้องขังด้วยกันเอง ส่วนในด้านการอบรมแก้ไขผู้ต้องขัง ความแอ้ดัยค้ดเยียดของผู้ต้องขังในเรือนจำ จะเป็นอุปสรรคต่อการอบรมแก้ไขผู้ต้องขังในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการศึกษาอบรม ด้านการฝึกวิชาชีพ ด้านการให้บริการและสวัสดิการต่าง ๆ ซึ่งไม่สามารถที่จะจัดให้ผู้ต้องขังได้อย่างทั่วถึง เช่น การที่ผู้ต้องขังจำนวนมากต้องนอนแอ้ดัยค้ด

¹⁸ นที จิตรสว่าง, "แนวความคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช่เรือนจำ," หน้า 16-18.

เยี่ยกันในห้องนอนเล็ก ๆ หรือการที่ผู้ต้องขังต้องว่างงานเนื่องจากเรือนจำมีจำนวนผู้ต้องขังมากกว่างานที่จัดให้ผู้ต้องขังทำ ผู้ต้องขังจึงมีเวลาว่างมาก และทำให้จิตใจฟุ้งซ่าน นอกจากนี้ความแออัดยัดเยียดของผู้ต้องขังในเรือนจำ ยังเป็นอุปสรรคต่อการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังซึ่งเป็นมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามหลักทฤษฎีอาชญาวิทยาอีกด้วย

การแก้ไขภาวะแออัดยัดเยียดของผู้ต้องขังในเรือนจำ อาจจะทำให้ได้โดยการสร้างเรือนจำขึ้นใหม่ให้เพียงพอกับจำนวนผู้ต้องขังที่เพิ่มขึ้น แต่การแก้ปัญหาดังกล่าววิธีนี้ จะต้องใช้เงินอย่างมากในการก่อสร้างเรือนจำขึ้นมาใหม่ และการซ่อมแซมบำรุงรักษาเครื่องมืออุปกรณ์อาคารสถานที่ต่าง ๆ รวมตลอดถึงพนักงานซึ่งต้องเพิ่มตามไปด้วย ดังนั้นการแก้ไขปัญหาดังกล่าววิธีนี้จึงไม่เป็นการประหยัดตามหลักเศรษฐกิจและไม่เหมาะสม เพราะเงินดังกล่าวควรที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศในด้านอื่น ๆ ที่จำเป็นกว่า ในทางตรงกันข้ามการแก้ไขปัญหาค่าความแออัดยัดเยียดของผู้ต้องขังในเรือนจำโดยวิธีการใช้มาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำไม่เพียงแต่จะประหยัดเงินงบประมาณในการก่อสร้างเรือนจำแล้ว ยังประหยัดเงินการดำเนินการของเรือนจำ เช่น ค่าอาหารผู้ต้องขัง และงบประมาณดำเนินการอื่น ๆ อีกด้วย

นอกจากนี้การแก้ปัญหาดังกล่าวโดยการสร้างเรือนจำเพิ่ม ยังเป็นการแก้ปัญหาดังกล่าวได้ชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น ทั้งนี้เพราะหากยังไม่มีการใช้โทษอย่างอื่นแทนโทษจำคุกแล้ว ผู้กระทำผิดก็จะต้องถูกส่งเข้าเรือนจำอยู่เรื่อย ๆ ผู้กระทำผิดก็จะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ดังนั้นแม้ว่าจะมีการก่อสร้างเรือนจำเพิ่มขึ้นอีกสักกี่แห่ง ผู้ต้องขังก็จะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย เมื่อมีการก่อสร้างเรือนจำใหม่ในระยะแรกก็อาจจะช่วยลดความแออัดลงได้บ้าง แต่เมื่อระยะเวลาหนึ่งผ่านไปผู้ต้องขังก็จะล้นเรือนจำอีก อันจะต้องมีการสร้างเรือนจำใหม่เพิ่มขึ้นอยู่เรื่อยไป ตรงกันข้ามหากใช้มาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในเรือนจำแล้ว แม้ผู้ต้องขังจะเพิ่มขึ้นเท่าใดผู้ต้องขังในเรือนจำก็จะไม่เพิ่มขึ้นมากมายนัก เพราะอาจจะมีการใช้มาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำให้มากขึ้นได้

2. เป็นการประหยัดเศรษฐกิจ

การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ จะช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในหลาย ๆ

ประการ

ประการที่หนึ่ง พิจารณาในแง่งบประมาณของรัฐ มาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ เสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในเรือนจำ จากการศึกษาวิจัยในสหรัฐฯ พบว่าโครงการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชน ประหยัดเงินกว่าการใส่เรือนจำหลายเท่า การที่การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่า ก็เนื่องจากมาตรการดังกล่าวจะช่วยประหยัดเงินงบประมาณในการก่อสร้างเรือนจำ งบประมาณในการดำเนินงานเรือนจำ เงินเดือนข้าราชการ เจ้าหน้าที่ รวมตลอดถึงค่าอาหารผู้ต้องขัง ที่เป็นเช่นนี้ ก็เพราะการใช้การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ ไม่ต้องมีการก่อสร้างเรือนจำ หรือใช้เจ้าหน้าที่งาน แต่ปล่อยให้ผู้กระทำผิดกลับเข้าอยู่ในชุมชนเหมือนอย่างเดิม โดยมีเงื่อนไขให้บุคคลเหล่านั้นต้องปฏิบัติ และแม้จะต้องใช้เจ้าหน้าที่ที่ใช้เพียงส่วนน้อย เพราะผู้ดูแลผู้กระทำผิดอาจจะใช้อาสาสมัคร เสียเป็นส่วนใหญ่

ประการที่สอง พิจารณาในแง่ตัวผู้กระทำผิดและครอบครัว การที่ผู้กระทำผิดต้องถูกจำคุกนั้น จะทำให้ผู้กระทำผิดหมดโอกาสทำมาหากินในช่วงที่ถูกคุมขังอยู่ ทำให้ผู้กระทำผิดขาดรายได้และถ้าผู้กระทำผิดเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวด้วยแล้ว ครอบครัวของผู้กระทำผิดก็จะขาดรายได้และเดือดร้อนตามไปด้วย ในขณะที่ตัวครอบครัวของผู้กระทำผิดจะต้องเดินทางมาเยี่ยมเยียน ส่งอาหาร และของฝากต่าง ๆ ให้กับผู้กระทำผิดระหว่างอยู่ในเรือนจำซึ่งเป็นการสูญเสียทางเศรษฐกิจนับเป็นจำนวนไม่น้อย

3. เป็นการลดผลกระทบของระบบเรือนจำต่อผู้ต้องขัง

โทษจำคุกจะส่งผลกระทบในทางลบต่อผู้ถูกจองจำ ในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อการกลับตัวให้เข้ากับสังคมภายนอกภายหลังการปลดปล่อย ผลกระทบในทางลบของโทษจำคุกนั้น อาจพิจารณาได้ดังนี้

ประการที่หนึ่ง โทษจำคุกจะก่อให้เกิดรอยมลทิน (Stigma) ในตัวผู้ต้องขัง กล่าวคือ ผู้ที่เคยถูกจำคุกมาแล้วนั้นจะถูกสังคมตราหน้าว่า เป็นคนชู้कुขี้ตะราง ไม่มีใครอยากจะคบหาสมาคมด้วย การกลับเข้าทำงานหรือศึกษาต่อจะกระทำได้ยากขึ้น สังคมโดยทั่วไปจะตั้งข้อรังเกียจ

ประการที่สอง สภาพและความเป็นอยู่ภายในเรือนจำ จะส่งผลกระทบในทางลบ

ต่อร่างกายและจิตใจของผู้ถูกคุมขัง โดยเฉพาะผู้ที่ถูกคุมขังในเรือนจำเป็นครั้งแรก จะได้รับความกระทบกระเทือนทางจิตใจเป็นอย่างมาก อาจทำให้ทัศนคติ นิสัย และพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางลบได้ นอกจากนี้แม้ว่าภายในเรือนจำจะมีสิ่งซึ่งจำเป็นต่อความเป็นอยู่เบื้องต้นของมนุษย์ แต่สภาพความเป็นอยู่ในเรือนจำโดยทั่วไปเกือบทุกประเทศ เมื่อเทียบกับสภาพความเป็นอยู่ของสังคมภายนอกจะไม่ดีเท่าใดนัก และเมื่อประกอบกับภาวะของความกดดันต่าง ๆ แล้ว จะมีผลกระทบกระเทือนจิตใจและร่างกายตลอดจนวิถีชีวิตของผู้ต้องโทษให้เสื่อมทรามลง และหากจะต้องถูกคุมขังอยู่เป็นระยะเวลาอันยาวนาน ๆ ก็จะทำให้เกิดการปรับตัวให้เข้ากับสภาพของเรือนจำ (Prisonization) ทำให้เกิดความเคยชินต่อกฎต่อตารางและไม่เกรงกลัวอีกต่อไป

ประการที่สาม คุกหรือเรือนจำ เป็นที่รวมของผู้กระทำผิดในประเภทต่าง ๆ หลายประเภท และโดยสภาพของเรือนจำแล้วผู้กระทำผิดเหล่านี้จะต้องอยู่ร่วมกันและคบหาสมาคมกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น โอกาสที่จะมีการถ่ายทอดเทคนิคในการประกอบอาชญากรรมตลอดจนนิสัยและทัศนคติต่อการกระทำผิดในระหว่างผู้ต้องขังก็อาจจะมีขึ้นได้ จึงทำให้ผู้ต้องขังที่ไม่ได้มีสันดานเป็นผู้ร้าย ก็อาจจะได้รับ การถ่ายทอดทัศนคติค่านิยม ตลอดจนแบบแผนการดำเนินชีวิตต่าง ๆ จากผู้ต้องขังที่มีความชัดเจนแล้วได้ ซึ่งก็จะเป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขผู้กระทำผิดประเภทที่ได้กระทำผิดโดยพลั้งพลาดหรือไม่มีสันดานเป็นผู้ร้าย

ผลกระทบของระบบเรือนจำที่มีต่อผู้ถูกจองจำดังกล่าวนี้ เป็นผลกระทบในทางลบ เพราะผลกระทบเหล่านี้เป็นการทำลายโอกาสการกลับเข้าสู่สังคมของผู้ต้องโทษ

จะเห็นได้ว่าการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช่ เรือนจำมีผลที่ค่อนข้างเด่นชัดดังกล่าวมาแล้ว อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมีความเห็นว่าได้มีปัญหาวางประการเกิดขึ้นจากการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช่เรือนจำ คือ

การรอลงอาญาด้วยการคุมประพฤติ การลงโทษปรับ การให้ชดเชยค่าเสียหาย และการชลอการฟ้อง อันเป็นมาตรการไม่ควบคุม (non-custodial measure) นั้น อาจทำให้สังคมรู้สึกในทางลบ เพราะเมื่อมีการกระทำผิดแล้วกลับไม่ต้องรับโทษโดยการปล่อยให้ผู้กระทำผิดกลับเข้าสู่สังคมทันทีเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้นจากความผิดที่ทำได้ ย่อมไม่สอดคล้องกับหลักการป้องกันทั้งการป้องกันเฉพาะตัวกับผู้กระทำผิด และการป้องกันทั่วไปแก่สังคมที่จะเช็ด

หลบหรือหวาดกลัวไม่กระทำผิดตามทฤษฎีลึงโทษเพื่อป้องกัน และการที่ผู้กระทำผิดกลับเข้าสู่สภาพแวดล้อมเดิมทันทีโดยไม่มีเงื่อนไขหรือการจำกัดใด ๆ ในระดับที่เขารู้สึกว่าเขาได้รับการทำโทษจากสังคม จึงอาจส่งผลให้การควบคุมอาชญากรรมจากแนวทางปฏิบัติเช่นนี้ไม่สัมฤทธิ์ผล ใ้กับอาชญากรทุกประเภท นอกจากนั้นมาตรการกึ่งควบคุม (semi-custodial measure) บางประเภท เช่น ศูนย์ควบคุม บ้านกึ่งวิดี และทัณฑนิคม ก็มีปัญหาในทางปฏิบัติเกี่ยวกับบุคลากรที่จะปฏิบัติงานด้านนี้ จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขบำบัดทั้งทางสังคมวิทยาและอาชญาวิทยาอย่างดี หากมีไม่พอหรือไม่มีบุคลากรผู้เชี่ยวชาญก็จะเป็นเพียงโครงการทดลองเหมือนที่ปรากฏอยู่

จากรายงานการวิจัยของนายวิชา มหาคุณ และคณะ ซึ่งทำขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2524¹⁹ มีข้อสรุปที่สำคัญว่าศาลในกรุงเทพมหานครไม่นิยมใช้วิธีการคุมประพฤติผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ แต่จะสั่งรอกการลงอาญาโดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ จนถึงปี พ.ศ. 2529 จากข้อมูลทางสถิติก็ยังปรากฏว่าในจำนวนผู้กระทำผิดที่ศาลสั่งรอกการลงโทษทั้งสิ้น 44,406 คน เป็นผู้ที่ศาลสั่งให้คุมประพฤติเพียง 9,159 คนเท่านั้น²⁰ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าศาลอาจไม่เห็นความแตกต่างในแง่ของการป้องกันและแก้ไขทัศนคติของผู้กระทำผิดระหว่างการปล่อยตัวไปเลยกับการปล่อยตัวโดยคุมประพฤติ

จึงอาจสรุปได้ว่า แม้การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช่เรือนจำจะมีผลดี แต่บางมาตรการก็มีข้อจำกัดและปัญหาในทางปฏิบัติด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁹วิชา มหาคุณ และคณะ, รายงานการวิจัยทบทวนคดีในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 ที่ควรแก้ไข (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2524), หน้า ค.

²⁰รายงานประจำปีกระทรวงยุติธรรม, พ.ศ. 2529.